

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Kraštas, nepriimtas į Lietuvą

„Tuteišių rajonai“, „lenkynas“, „liūdnoji Lietuva“, „nutautėjęs kraštas“... Esame susigalvoję gausybę vertinančių, jausmingų, šmaikščių, netgi įžeidžiamų pavadinimų Rytų Lietuvai apibūdinti. Tačiau, pasak jau dvi dešimtis metų lietuvišką kultūrą po Rytų Lietuvą skleidžiančio nūdienos „knygnešio“ Juozo Žitkausko, dažnas mūsų iš tikrųjų ne tik neturime jokio supratimo apie tikrovę, kurioje tų kraštų žmonės gyvena, bet net ir nesiruošame į jų problemas gilintis, tarsi šie kraštai būtų ne visai savi... Tarsi - ne visai Lietuva.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Esate vienas tų nedaugelio žmonių, kurie, užuot kvietę burtis po kokia madinga politinė ar pilietinė vėliava, užuot sūkavę apie patriotizmą ir lietuviybę, tyliai, be lozungų dirba Lietuvos labui. Ypač gerbiu ilgalaikį jūsų triušą, siekiantį lietuvišką kultūrą ir Lietuvos kontekstą sugrąžinti kitados atplėšto ir brutaliai lenkinto Vilniaus krašto žmones, lig šiolei neįstengiančius atpažinti, atrasti savųjų šaknų.

- Galima sakyti, dabar kaip tik ir kalbamės mano veiklos Rytų Lietuvos regione sukakties proga. Mat lygiai prieš dvi dešimtis metų man, jaunam darbo ieškančiam studentui, kolegė pasiūlė dirbti Rytų Lietuvos kultūrinės veiklos centre. Tuo metu jokių patriotinių idėjų dar nepuoselėjau - aktualiau atrodė pinigų pragyvenimui užsidirbti, tačiau jau po pirmųjų kelionių viskas pasikeitė. Savo paties akimis pamačius anų kraštų realybę, turbūt bet kuriam žmogui būtų sunku išlikti ramiam - man širdis sprogdavo nuo skaudžių klausimų ir apstulbimo: „Tai juk kone gražiausia mūsų šalies dalis, kone pati Lietuvos širdis - kodėl tad esame ją atstūmę, nuo jos atsisirboję, moję ranka į viso šio krašto ir jo žmonių likimą?“...

Visa tai išgyvenau ypač jautriai, nes esu dzūkas, o šis visas kraštas, jei tik nebūtų sąmoningai ir brutaliai sulenkintas, po teisybei, juk ir turėtų būti Dzūkija. Apie tai aiškiai byloja Dainava, Dieveniškės, kiti Šalčininkų rajono Eišiškių apylinkių kaimeliai, išsaugoję tautinį identitetą, istorinę atmintį, gražią tarmę...

Žodžiu, grįžęs iš kelionių po Rytų Lietuvą, dažniausiai norėdavau verkti, o tos tramdomos ašaros ilgainiui ir virto pagrindiniu mano darbo motyvu - akstinu kautis su tamsa, neapykanta, abejingumu, baime bei susipriešinimu, juosiančiu Rytų Lietuvą ir atskiriančiu ją nuo Lietuvos.

- Ką gi tokio ten išvydote, kad net verkite norėdavosi?

- Žmonių tarpusavio nesusikal-

bėjimą, priešiskumą viens kito atžvilgiu, politines intrigas...

Na, kad ir tas opusis lietuviškų mokyklų klausimas... Nepamačiusiam savomis akimis normaliam žmogui iš tikrųjų sunku patikėti, kad lietuviškos mokyklos tuose kraštuose uždaromos ir jų „nereikalingumas“ kurpiamas tyčia, spauste spaudžiant bendruomenę ekonominėmis, kitomis valdžios turimomis priemonėmis, kunigams šaukiant bažnyčiose per pamokslus: „Tikinčiųjų kalba - tai lenkų kalba, leisdami vaikus į lietuviškas mokyklas tampate pagonimis, kuriems bažnyčioje ir tikinčiųjų bendruomenėje - ne vieta“... Deja, tai ne Vinco Kudirkos Lietuvos laikų, o mūsų dienų citata...

Verkti taip pat norėdavosi ir iš apmaudo dėl Lietuvos politikų bei kultūrininkų abejingumo, dėl nemotyvuotos, nedovanotinos visos valstybės nemeilės šiam nuskrįstam kraštui - lenkų kitados atplėštai istorinei Lietuvos žemei, kurios, nors ir absurdiškai skamba, net ir susigrąžintos Lietuva po šiai dienai nenori į savo glėbį priimti.

▶ **Tramdomos ašaros ilgainiui ir virto pagrindiniu mano darbo motyvu - kautis su susipriešinimu, juosiančiu Rytų Lietuvą ir atskiriančiu ją nuo Lietuvos**

lietuvių mokyklos sąmoningai niekas niekada neateina - neva tai konkurencijos dėl kažki kokių įtakos zonų ar finansavimo šaltinių padarinys. Man niekaip galva neišneša - kada ir kodėl nustojomė dirbti Lietuvai, gimtajam miesteliui, bendrai gerovei ir bendriems tikslams? Nejaugi tarp mūsų ištis jau nebeliko nieko bendra, kad tesugebame dirbti tik kiekvienas sau?

Kraupi paralelė, bet pasirinktas Lietuvos valstybės santykis su savuoju Rytų regionu man labai primena ilgai trukusį atsainų Ukrainos santykį su šiandien visame pasaulyje taip liūdnai pagarsėjusia Donecko sritimi, kurios gyventojams per ketvirtį amžiaus po sovietų imperijos griuvimo, pasirodo, taip ir nebuvo padėta suvokti, kuo vardu valstybė, kurioje jie gyvena.

Už lietuvišką žodį į kailį nė karto negavote?

- Kiekviena miesteityje situacija yra kitokia. Yra vietovių, kur tarp lietuviakalbių ir lenkakalbių vietos gyventojų vyrauja jeigu ir ne broliški, tai bent jau kaimyniški santykiai, tačiau esama ir tokių, kur konfrontacija - atvira ir nuožmi. Teko lankytis ir tokiose mokyklose, kuriose lietuviškai skaitomų posmų nesuprato nė vienas moksleivis, teko sutikti tokių, kurie atsisako parodyti kelią arba tyčia rodo neteisingą, vien todėl, kad jų klausama lietuviškai... Antai prieš kelias dienas viešėjau lietuviškoje mokykloje, kuri įsikūrusi po tuo pačiu stogu, kaip ir lenkiškoji. Nežinau, ar čia pykt, ar juoktis, bet lenkiškos mokyklos valytoja man, „litvinui“, net per

te, ar nebijome, ar į kailį negauname?.. Tarsi tuose rajonuose mes - ne savo namuose, ne savo Tėvynėje, o kažkokioje nesvetingoje žmogėdrų žemėje viešėtume... Manau, kol savo sąmonėje brėšime ribą tarp Vilnijos ir likusios Lietuvos, tol į bendrą kontekstą jos ir socialinėje plotmėje nesusijungs.

- **Tad ką patartumėte daryti valstybei, lietuviybę ir lietuvių kultūrą puoselėjantiems žmonėms, kad Vilnija nuoširdžiai pasijustų Lietuvos dalimi?**

- Reikalingas geranoriškas ilgas ir kantrus darbas. Suprantama, kultūrą reikia vežti, renginius organizuoti ir į bendrą kultūrinį kontekstą jungti visas Lietuvos provincijas, tačiau Rytų Lietuvai dėmesio turėtume skirti dešimtį kartų daugiau. Ypač svarbu vežti jaunimą - dainuojančius, kuriančius žmones, kurie užkrėstų savuoju pavyzdžiu. Pats pastebiu, kad po tokių renginių moksleiviai ima ieškoti galimybių, žmonių, galinčių mokyti groti gitara, iš bibliotekų, ieškodami tekstų dainoms, pradeda namo neštis poezijos knygas... Argi tai - ne puikūs rezultatai? O pagalvokit, kokie rezultatai būtų, jeigu toks Rytų Lietuvos kultūrinimo darbas būtų vykdomas nuosekliai, planingai ir ne vieno kito pasiaukojusio, o pačios valstybės?

Beje, ne apie priverstinį tų rajonų lietuvinimą kalbu, o apie dialogą, apie nuoseklų švietimą, suteikiantį galimybę sąmoningai apsispręsti, kuo save laikyti ir kokiais valstybei atstovauti. Ir ne pati kalba čia yra esminis, tą pasirinkimą nulemiantis veiksnys. Štai jau kitą savaitę po Vilnijos krašto mokyklas važiuosime su Adomo Mickevičiaus ir Vladislovo Sirokoslės programa. Tai lenkakalbiai rašytojai, kuriems kalba nebuvo kliūtis laikyti save lietuviais bei Lietuvai lojaliais piliečiais. Sirokoslėi kalbos barjeras nesutrukdė su pasididžiavimu rašyti apie Margirį, A.Mickevičiui - Lietuvą vadinti savąja Tėvyne... O juk anų kraštų visuomenei yra labai svarbu pasakyti, kad tai, jog mes kalbame lietuviškai, o jie - lenkiškai, nepadarė mūsų priešais, kad turime galimybę kurti bendrą kultūrą tarnaudami tai pačiai valstybei.

Kai poetai, kultūros žmonės pakankamai išpuren bičiuliško bendravimo dirvą, ketinu į tuos kraštus imti vežiotis ir guvesnius istorikus, kad Rytų Lietuvos gyventojai su jais diskutuodami pagaliau išsiaiškintų tiesą apie savo krašto, savosios bendruomenės prigimtį bei istorinius veiksnius, esamą situaciją suformavusius. Juk nereikia būti išminčiumi, kad suprastumei - tamsybė ir prietaisais grįstas supratimas apie aplinką visada yra didžioji žmonijos baimių ir susipriešinimo priežastis, o atviras, geranoriškas bendravimas tveria taiką.

▶ **Juozas Žitkauskas lietuvišką kultūrą Rytų Lietuvoje skleidžia jau dvi dešimtis metų**

Nieko nėra apmaudžiau, nei matyti tų kraštų lietuvių bendruomenes, aršiai susipriešinusias tarpusavyje, krašto reikalams, kultūrinei jo aplinkai ir tautų santykiams abejingą vietos inteligentiją, mokytojus, visiškai neketinančius vykdyti savo misijos - šviesti... Štai prieš kelias dienas grįžau iš Vilniaus rajono miestelio, kur į kultūros renginį, skirtą lietuvių bendruomenei, susirinko keturi žmonės. Nė vieno mokytojo, nė vieno moksleivio... Paklause, kodėl taip yra, sulaukėme atsakymo, kad į lietuvių bendruomenės renginius iš

- **Ir didelė toji „Lietuvos Donecko“ sritis?**

- Vilniaus bei Šalčininkų rajonai, taip pat arčiau Vilniaus esančios Švenčionių, Širvintų ir Trakų rajonų dalys.

- **Taigi, prieš dvidešimt metų pradėjote ir lig šiolei organizujete to krašto miesteliuose kultūrinius renginius, kviečiatės į juos lietuvių rašytojus, muzikantus, vežiojate juos po mokyklas, kuriose ne kiekvienas moksleivis net ir lietuviškai supranta... Sunki pradžia buvo?**

savosios mokyklos teritoriją per eiti neleido - liepė eiti per lauką aplinkui...

O liūdniausia, kad viskas čia palikta savieigai - valstybė visiškai niekaip neketina šių procesų reguliuoti. Jei norite sužinoti visuotinę Lietuvos visuomenės požiūrį į Vilnijos kraštą, bet kurios profesijos žmogaus tiesiog paklauskite, ką mano apie galimybę likti gyventi ar bent ilgalaikiai komandiruotei atsikraustyti į vieną iš šių rajonų? Kiekvienas atsakys, kad tokia perspektyva jiems prilygsta bausmei. Štai ir jūs dabar klausia-

Stasio Žumblo nuotr.

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2014

2014 metų NACIONALINĖS VERTYBĖS pristatomos penktadieniais „Žalgirio“ nacionalinio pasipriešinimo judėjimo priede su „Respublika“. Rašykite ir Jūs! NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2014, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el.paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

RĖMĖJAI:

LIETUVOS POLICIJA

DRAUGAI:

Panevėžio miesto savivaldybė

Plungės miesto savivaldybė

Lietuvos kariuomenės pradžia

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, vienas aktualiausių uždavinių buvo Lietuvos kariuomenės kūrimas valstybės sienoms ginti. Pradėto Lietuvos valstybingumo atkūrimo darbo laukė pats sunkiausias išbandymas - 1918 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais, vokiečiams pamažu apleidžiant Lietuvos teritoriją ir valdžią perduodant patiems lietuviams, į šalį ėmė veržtis Sovietų Rusijos ir Lenkijos karinės pajėgos.

Užteks milicijos viešajai tvarkai palaikyti

Patvirtinta pirmoji Lietuvos Vyriausybė, vadovaujama Augustino Voldemaro, 1918 m. lapkričio 11 d. išleido atsišaukimą į visuomenę „Lietuvos piliečiai“. Jame ragino steigti savus valdžios organus, iš stiprių ir patikimų vyrų organizuoti miliciją viešajai tvarkai palaikyti. Ministras pirmininkas gerokai visus nustebino pareiškęs, kad neplanuoja kurti Lietuvos kariuomenės, nes esą Lietuva nesiruošia su niekuo kariauti - užteks milicijos... Tačiau patriotiškai nusiteikusi jaunuomenė ir lietuviai karininkai (dauguma jų buvo grįžę iš Rusijos ar iš vokiečių nelaisvės) laukė, kada Vyriausybė pašauks stoti prie ginklo, nes suprato, kokį pavojų kelia bolševikinė Rusija bei slapta prieš Lietuvą Vilniuje ir jo apylinkėse jėgas telkianti Lenkija. Be to, krašte plėšikavo vokiečių kareiviai. Taigi reikėjo nedelsiant kurti Lietuvos kariuomenę.

Ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras lapkričio 21 d. sušaukė karininkų pasitarimą, kuriame vis dėlto buvo nutarta organizuoti reguliariąją kariuomenę. Po kelių dienų, 1918 m. lapkričio 23 d., išleistas pirmasis įsakymas dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo. Dabar ši diena kasmet minima kaip Lietuvos kariuomenės diena.

Buvo sudaryta Apsaugos Taryba, pulkininkas Jurgis Kubilius paskirtas Apsaugos ministerijos štabo viršininku, pulkininkas Jonas Galvydis-Bukauskas tapo Alytuje steigiamo 1-ojo pėstininkų pulko vadu. Vilniuje pradėtas formuoti 1-asis

► Pirmieji Lietuvos kariuomenės savoriai Kaune. 1919 m. sausis

► Lietuvos kariuomenės savoriai Simonas Čemeška

pėstininkų baltgudžių pulkas, Kaune - pulkininko Prano Liatuko vadovaujamas 2-asis pėstininkų pulkas, įsteigta Vilniaus miesto karo komendantūra.

Sunkumai kuriantis kariuomenei

Situacija buvo sudėtinga. Dėl lėšų, ginklų ir aprangos stokos kariuomenės kuriamasis darbas vyko iš lėto. Iš rytų link Vilniaus artinosi bolševikinė Rusijos kariuomenė, negana to, gruodžio viduryje iš Vilniaus pradėjo trauktis vokiečių kariuomenė. Pati Lietuva karinių pajėgų, kurios galėtų ginti Vilnių, neturėjo. Tokiomis aplinkybėmis Lai-

kinosios Vyriausybės vadovas Augustinas Voldemaras ir finansų ministras Martynas Yčas gruodžio 20 d. išvyko į Berlyną tikėdamiesi gauti paskolą Lietuvai. Kitą dieną prašyti Vokietijos karinės pagalbos į Berlyną išvyko ir Valstybės Tarybos Prezidiumo pirmininkas Antanas Smetona. Taip šalis liko be valdžios... Mieste kilo panika, kažkas paskleidė gandą, neva Lietuvos Vyriausybė bėga į Vakarus. Kilo dideli neramumai. Pirmoji Vyriausybė gruodžio 26 d. atsistatydino. Po trijų dienų - gruodžio 26 d. Mykolas Šleževičius sudarė naują Vyriausybę, kurios darbo laikotarpiu (1918-1919 m.) buvo baigta formuoti Lietuvos kariuomenė. Lietuva buvo suskirstyta į 9 sritis, joms paskirti kariniai viršininkai, vėliau pavadinti apskričių karo komendantais. Jie pavaldžiose apskrityse turėjo sukurti valdžios įstaigas, įvesti tvarką, verbuoti ir siųsti į Krašto apsaugos ministeriją savorius. Siekdami sukviesti kuo daugiau savanorių, ministras pirmininkas ir krašto apsaugos ministras (karininkas Mykolas Velykis) gruodžio 29 d. išleido atsišaukimą „Į Lietuvos piliečius“, kuriuo kvietė vyrus vienyti ir gelbėti į pavojų patekusią Lietuvą valstybę.

Į kvietimą ginklu ginti Tėvynę aktyviai atsiliepė kaimo gyventojai, moksleiviai ir studentai. Tarp jų buvo ir mano tėvelis Simonas Čemeška (gim. 1899 m.), būsimasis gydytojas.

1919 m. sausio 5 d. savanoriai jau buvo užsirašę apie 3 tūkstančius vyrų ir moterų. Į atkuriamą Lietuvos kariuomenę 1919 m. įstojo beveik 15 tūkstančių, tarp jų apie 600 moterų. Greta tvirtų suaugusių vyrų atvykdavo net 14-15 metų paaugliai arba pagyvenę vyrai („Žagres palikę vyrai, karan išėjo vyrai“ (Antanas Miškinis). Sausio 15 d. buvo paskelbta iš Rusijos grįžusių karininkų, karo valdininkų ir puskarininkų mobilizacija. Ją trukdė ir tai, kad 1919 m. sausio mėnesį bolševikinė Rusijos kariuomenė jau buvo užėmusi didelę dalį Lietuvos teritorijos.

Pirmaisiais Lietuvos kariuomenės kūrimosi mėnesiais ginklais, apranga ir net patalyne rūpinosi patys savoriai. Pasitaikydavo atvejų, kai ginklų iš besitraukiančių vokiečių kareivių gaudavo mainais už maisto produktus, dažniausiai - lašinius. 1919 m. vasarą lietuvių ir vokiečių kariuomenių vadovybės susitarė, kad iš vokiečių bus perkami ne tik šautuvai, bet ir kulkosvaidžiai, patrankos. Dauguma savanorių vilkėjo iš namų atsinešta apranga ir avalyne.

Ne visi savoriai turėjo batus, kai kurie avėjo medines klumpes, nagines. Pirmomis dienomis kareivių nuo civilio gyventojų skyrė tik tautinių spalvų trikampis ženklas, prisiūtas ant rankovės. Vėliau buvo išdalyti pirmieji kariškos aprangos atributai - kepurės ir vokiečių kariški diržai su užrašu ant sagties „Gott mit uns“ („Dievas su mumis“). Nuo 1919 metų vasaros kariuomenę pradėta aprūpinti iš Vokietijos, JAV ir kitų šalių pirktomis karinėmis uniformomis, batais ir kuprinėmis. 1919 m. sausio 25 d. buvo įsteigta Karo mokykla. Pirmaisiais naujokais tapo gimusieji 1897-1898 metais. Kovo 1 dieną buvo suformuota pirmoji aviacijos kuopa, turėjusi 8 vokiškus lėktuvus. Netrukus pradėjo veikti ir aviacijos mokykla. Kariuomenės daliniai kūrėsi Alytuje, Kėdainiuose, Tauragėje, Marijampolėje, Raseiniuose, Gardine, Šiauliuose, Ukmergėje. Kariuomenė kūrėsi sparčiai nepaisant sunkumų. Pagrindinis išbandymas dar laukė priešakyje - tik pradėta organizuoti, gerai neapmokyta kariuomenė turėjo stoti į kovą dėl Lietuvos Nepriklausomybės.

Parengė Birutė BRAZAUSKIENĖ, filologė

Vladas Bagdonas

Autorinių dainų koncertas „Suvaidintas koncertas“

Bilietus platina:

Mercedes-Benz

Šiaulių „Laiptų“ galerija (Žemaitės g. 83, Šiauliai)

2014 12 12 18:00

Palangos Kurhauzas (Grafų Tiškevičių al. 1, Palanga)

2014 12 18 18:00

Su „Laisvalaikio“ kortele 20% nuolaida 2 bilietams